

ks. Leonard Sadowski, Gniezno

DUCHOWA FORMACJA KAPŁANA KATOLICKIEGO WEDŁUG „PASTORES DABO VOBIS”

Wprowadzenie

Kościół w swojej historii zawsze kładł nacisk na formację kapłanów.

Sobór Watykański II w trzech swoich dokumentach zwraca uwagę na potrzebę oraz konieczność ustawicznego dokształcania i formacji prezbiterów. Ma to miejsce w „Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów” (DB 16), „Dekrecie o formacji kapłańskiej” (DFK 22), a także w „Dekrecie o posłudze życiu kapłanów” (DK 19).

Również ostatni papież zabierali głos w tej sprawie, tak ważnej dla całego Kościoła. Pius XII wielokrotnie podkreślał znaczenie ustawicznego dokształcania kapłanów. Należy tu wymienić szczególnie dwa dokumenty: Adhortacja Apostolska „Menti nostrae” z 1950 r. skierowaną do kapłanów diecezjalnych i Konstytucję Apostolską „Sedes Sapientiae” z 1956 r. dotyczącą zakonników. W 1968 roku Kongregacja ds. Duchowieństwa skierowała „List okólny do Konferencji Episkopatów” w sprawie permanentnej formacji kapłanów. Spośród dokumentów Pawła VI na szczególną uwagę zasługuje dokument Synodu Biskupów, z 1971 r. „O kapłaństwie ministerialnym, czyli służebnym”

Współcześnie szczególne zasługi ma tutaj Jan Paweł II, który wykorzystuje każdą okazję, aby spotkać się z kapłanami i skierować do nich swoje pasterskie słowo. Uwieńczeniem tego zaangażowania jest Posynodalna Adhortacja „Pastorem dabo vobis”, gdzie tej sprawie zostały poświęcone dwa ostatnie rozdziały: Formacji kandydatów do kapłaństwa (rozd. V) i Stałej formacji kapłanów (rozd. VI). Natomiast tytuł dokumentu wstępnego na Zgromadzenie Biskupów, w 1990 r. brzmiał: „O formacji kapłanów we współczesnym świecie”. Ważność i aktualność zagadnienia podkreśla fakt, że również w teologicznej literaturze polskiej, na temat formacji, ukazało się wiele artykułów po obradach Synodu.

Formacja duchowa, to wewnętrzne kształtowanie człowieka. Wzorem kapłana jest osoba Chrystusa. Przez odpowiednie wychowanie seminaryjne kandydat do kapłaństwa nabywa w sposób duchowy niezatarte znamię mówiące o przynależności do Jezusa. Z tym wewnętrznym znamieniem idzie się do kapłaństwa. Ono nadaje prezbiterowi specyficzne cechy wyróżniające go spośród ludzi. Wychowawcze i autoedukacyjne poczynania w tym kierunku dokonują się w kontemplacji Chrystusa – Najwyższego Kapłana (PDV 5). W tym nastawieniu modlitewnym otrzymuje on dary Ducha Świętego tak bardzo przydatne w całym życiu prezbitera (por. Łk 4,18).

Formującym jest Duch Święty. Formacja więc „jest postępowaniem Apostołów za Chrystusem – jest przyzwoleniem, by On wprowadził nas w służbę Ojcu i ludziom pod

przewodnictwem Ducha Świętego. Jest też zgodą na to, by Chrystus Dobry Pasterz kształtował nas dla lepszej posługi kapłańskiej w Kościele i świecie” (PVD 42). Dlatego też formację kapłańską określa się jako mającą charakter chrystocentryczny. Natomiast model, przez który rozumie się całokształt zaleceń i propozycji dotyczących duchowości prezbiterów we współczesnym świecie, opiera się na wskazaniach biblijnych, z których jasno wynika, że Duch Święty jest źródłem świętości i wezwaniem do uświęcenia.

Pojęcie formacji duchowej nie ogranicza się tylko do etapu początkowego, obejmującego okres pobytu w seminarium, lecz dotyczy całego życia prezbitera. Pojęcie formacji zawiera w sobie znamiona życia dynamicznego. *Formacja kapłańska jest drogą całego życia z Chrystusem i za Chrystusem*. Formacja w życiu prezbitera ma znamiona stałości, a nie tymczasowości. Zmierza ona do utrwalenia i rozwijania duchowości. Upodabnia kapłana do Chrystusa i ożywia jego codzienną egzystencję, wzbogacając wymaganiami, zaletami oraz natchnieniami, które składają się na miłość pasterską

„Konkretny kształt ta formacja winna jednak przyjąć w życiu samego kapłana, jego odpowiedzialność jest pierwsza. On więc musi sam przemyśleć formy swego dokształcania i formowania, gdyż one pozwalają zachować «młodość» ducha, której właściwie nikt nie może narzucić z zewnątrz, ale którą musi nieustannie odnajdywać w sobie samym. Tylko ten, kto zawsze pragnie uczyć się i wzrastać, zachowuje tę «młodość»” Jest ona syntezą jednoczącą wartości i cnoty ewangeliczne, a zarazem mocą, która podtrzymuje ich rozwój aż do pełni doskonałości chrześcijańskiej (KK 42).

Papież pisząc o duchowości, nawiązuje do „Dekretu o formacji kapłańskiej” (DFK 8) i akcentuje dwie charakterystyczne wartości: „życie w wewnętrznej jedności z Jezusem Chrystusem” oraz „poszukiwanie Jezusa” (PDV 72). One dla wszystkich kapłanów są zasadniczym i niezbywalnym wymogiem, które wypływają z wezwania Jezusa do pójścia za Nim¹.

Kapłan to przede wszystkim osoba wierząca. Cała zaś jego formacja duchowa jest dziełem wyjątkowo złożonym i wymagającym (PDV 54). Wspiera ona prezbitera w pracy duszpasterskiej. Papież naucza, „aby żyć każdego dnia zgodnie z otrzymaną łaską, kapłan musi być coraz bardziej otwarty na przyjęcie pasterskiej miłości Jezusa Chrystusa, ofiarowanej mu przez Jego Ducha w sakramencie święceń” (PDV 72). Jeśli bowiem tego nie czyni, jego posługa może się stać jałowym aktywizmem, bezdusznym świadczeniem usług lub pracą zawodową wykonywaną na zlecenie organizacji kościelnej. Nie zauważy się tam naśladowania Jezusa, ani głębokiej wspólnoty życia z Nim, urzeczywistnionej przez Ducha Świętego (por. Mt 8,18-n.). Formacja duchowa związana jest z „rozumieniem serca” (PDV 51). Istotnym jej składnikiem jest studiowanie teologii w szerokim zakresie. Ono prowadzi do głębszego zrozumienia i interpretacji Pisma Świętego, jego relacji ze światem i Bogiem. Formacja wewnętrzna pomaga kapłanowi pogłębić „kult wobec Prawdy”. Jest to też pewien rodzaj uwielbienia i miłości Prawdy. Prowadzi do uznania, że nie świat stwarza i wyznacza miarę Prawdy, lecz zostaje ona przekazana człowiekowi w darze przez Boga (PDV 52). Wiąże się to rów-

¹ A. Kubiś, *Słowo wprowadzające*, w: J. Machniak (red), *Pastorem dabo vobis*, Kraków 1994, s. 17.

niez z kapłaństwem nie tylko dlatego, że duchowni są w Kościele, lecz także pozostają w odniesieniu do Chrystusa².

Duchowa formacja powinna uwzględniać pewne napięcia wewnętrzne, jakie czasem mogą się rodzić na styku wypowiedzi Nauczycielskiego Urzędu Kościoła, a poglądami prywatnymi różnych teologów. Prezbiter powinien znać oficjalną naukę i umieć ją odróżnić od przejściowych opinii teologicznych (PDV 55). Wiąże się to z przeżywaniem doświadczenia, jakie Chrystus daje powołanym (PDV 60). Przygotowując się do świętej posługi, angażują się w niej poprzez miłość pasterską.

Kapłaństwo wiąże się z miłością do Chrystusa Dobrego Pasterza (PDV 57). Życie duchowe prezbitera zdominowane jest troską poszukiwania i odnajdywania Mistrza, „by iść za Nim i trwać w Nim” (PDV 46). Do kapłaństwa dochodzą ci, którzy są powołani i odpowiednio uformowani. Oni mają być zdolni do świadomego i dobrowolnego związania się całkowicie z Jezusem Chrystusem (PDV 42). Konsekwencją i przejawem tego ma być rozkwit różnorodnych cnót i postaw etycznych niezbędnych w pracy duszpasterskiej i autoedukacyjnej kapłana. Chodzi tu o wiarę, pokorę, miłosierdzie i roztropność.

Formacja duchowa daje oczekiwane efekty, gdy trwa w życiu kapłańskim permanentnie i nigdy się nie kończy (PDV 76). Papież zaznacza, że tego rodzaju formacja nie jest czystym powtórzeniem elementów troski seminaryjnej, poszerzonej jedynie o „przyswojenie pewnych nowych technik duszpasterskich”, lecz winna być kontynuacją ogólnego i integralnego procesu ciągłego dojrzewania, zapoczątkowanego już wprawdzie podczas studiów, ale przybierającego nowe własne kształty miłości do Chrystusa i ludzi. Szczególnie wyrazistym ujęciem tego są rady ewangeliczne, które Jezus przedstawił w Kazaniu na górze (por. Mt 5,7).

Duchowość kapłańska jest wezwaniem do świętości w tej formie, która wypływa z sakramentu Święceń. Świętość jest wyrazem zażyłości z Bogiem, naśladowaniem Chrystusa oraz bezgranicznym umiłowaniem ludzi i oddaniem się ich dobru. Jest też miłością Kościoła (PDV 33), który uczy przywiązania do parafii, posłuszeństwa, czystości i ubóstwa duchowego. Ma on to realizować w sposób odpowiadający jego tożsamości.

Jan Paweł II widzi duchowość kapłańską we wszechstronnych wymiarach życia prezbiterów i działalności Kościoła. Ujął to w sposób oryginalny i na wskroś twórczy. W swojej Adhortacji posynodalnej przedłożył naturę duchowości, podał jej elementy składowe i ukazał formację, która kształtuje wewnętrzne życie prezbiterów. Ma ona być zgodna z ich celowością bycia w Kościele oraz sensem, który wypływa i wyraża kapłańską tożsamość³.

Formacja kapłańska kształtująca duchowość prezbitera wynika i opiera się na trzech źródłach – rozważaniu Słowa Bożego, posłudze duszpasterskiej i wspólnotowości powołanych. Objawienie Boże jest dla kapłana esencjonalną sprawą. Z niego czerpie myśli oraz natchnienie do pracy parafialnej i katechetycznej. Natomiast wspólnota prezbiterium dodaje mu poczucia duchowego bezpieczeństwa. Dzięki temu może być zawsze gotowy szukać nie swojej woli, ale Tego, który go wezwał i posłał (por. J4,34; 5,30;

² J. Machniak (red.), dz. cyt., s. 85.

³ E. Ozorowski, *Stala formacja kapłanów według posynodalnej Adhortacji apostolskiej Jana Pawła II Pastorem dabo vobis*, w: S. Flis i In. (red), *W trosce o polonię*, Pelplin 1993, s. 67.

6,38). Istotne w tym jest rozważanie słów Pisma Świętego, które w życiu duchowym kapłana nabierają pewnych szczególnych cech.

I. Rozważanie Słowa Bożego

Formacja duchowa w życiu kapłana należy do bardzo istotnych elementów. Jest też ona źródłem wewnętrznego urobienia. Domaga się stałej modlitwy, szczególnie medytacji opartej na Słowie Bożym. Tutaj spotyka się kapłan z żywym i osobowym Bogiem. Może Mu przedstawić własne problemy życiowe, ale też słuchać Jego natchnień. Czy ni to najczęściej z „posłuszeństwa apostołskiego”, uznawania i miłowania Kościoła oraz ze służby w jego strukturze hierarchicznej (DK 15).

Rozważanie Słowa Bożego z natury swej jest ściśle powiązane z rozmyślaniami i modlitwą oraz Eucharystią. Stanowi ono podstawowe źródło duchowości kapłańskiej. Zaspakaja potrzebę „życia w wewnętrznej jedności” z Jezusem Chrystusem. Łączy też ściśle z Trójcą Przenajświętszą, dzięki czemu może kapłan korzystać z nowego życia łaski (PDV 46) i pozostawać w jedności z papieżem, kolegium biskupów, szczególnie z ordynariuszem własnej diecezji, któremu należy się „synowska cześć i posłuszeństwo” przyrządzone w obrzędzie święceń kapłańskich (PDV 28).

Medytacja Słowa Bożego wprowadza prezbitera w tajemnicę kapłańskiej egzystencji. Ona kształtuje etos życia duszpasterza i jest sercem jego duchowości. Powiedział Jezus: „Kto trwa we Mnie, a Ja w nim, ten przynosi owoc obfity” (J 15,5). W rozważaniach modlitewnych kapłana nie brakuje wartości duchowych, które nasycają jego duszę tajemnicą Bożą (PDV 46). Słowo Boże daje kapłanom „moc, aby się stali dziećmi Bożymi” (J 1,12). Jest to też wyraz „przymierza miłości i życia” między Bogiem i kapłanem. W nim wyraża się też uległość wobec sprawujących władzę w Kościele oraz wolność prezbitera, który przyjmuje wymagania, a także korzysta z łaski Najwyższego Kapłana.

Prezbiterzy, którzy posiadają odpowiednią formację duchową, mogą właściwie poznać i coraz pełniej doświadczać Bożą tajemnicę. Są też zdolni przekazywać innym Słowo Boże jako zachwycającą i radosną nowinę (1J 1,1-4). Łączy ono kapłana z Jezusem na zasadach swego rodzaju przyjaźni. Powiedział Chrystus: „Już was nie nazywam sługami, ale nazwałem was przyjaciółmi” (J 15,15). Przyjaciel Jezusa ma strzec tajemnicy Kościoła, aby cała wspólnota chrześcijańska mogła jednoczyć się na drodze ku zbawieniu⁴.

Rozważanie Słowa Bożego jest dochowywaniem wierności modlitwie kapłańskiej (PDV 72). Przygotowuje ono prezbitera do sprawowania Eucharystii, posługi w konfesjonale, pracy duszpasterskiej. Poprzez medytację Jezus towarzyszy kapłanowi w głoszeniu Słowa Bożego. Miłość nadprzyrodzona względem Chrystusa opiera się więc na kontemplacji Boga. Prowadzi też do zażyłości z Panem, w sprawach, które do Niego należą (PDV 72). Prawdziwa medytacja pomaga prezbiterowi w wykonywaniu z ewangeliczną gorliwością posługi dla uświęcenia Ludu Bożego. Jedynie ten, kto medytuje, umie wymagać od siebie zgodnie z duchem Ewangelii.

⁴ G. Siwek, *Trwać w Słowie. Homiletyczne implikacje Pastorem dabo vobis*, „Homo Dei” 4 (1992), s. 102.

Poprzez rozważanie Bożego Objawienia, kapłan nieustannie poszukuje Jezusa. Pragnie za Nim kroczyć i pozostać razem (1 J,39). On w ten sposób poszukuje i odnajduje Mistrza, aby iść na Nim (por. J 1,41). Czyni to tak dlatego, by Go innym ukazywać. Taką drogę obrał św. Andrzej Apostoł, by przyprowadzić do Jezusa swego brata Szymona (J 1,41 n). Rozważanie Słowa Bożego uaktywnia kapłana „w świętych tajemnicach Kościoła i posłudze miłości wobec najmniejszych” (PDV 46). Rozpamiętywanie Słowa ukazuje wspólnotowość kapłana z ludem, a także z całym prezbiterium, które jest wezwane do zgodnej pracy z biskupem i za jego pośrednictwem z następcą Piotra (DK 15).

Rozważanie świętych tekstów biblijnych jest ważnym kryterium kapłańskiej duchowości. Czyni się to na podobieństwo Chrystusa, który o świcie dnia pozostawał na osobności, by rozmawiać z Ojcem i czerpać siły do nadchodzącej pracy w ciągu dnia (Mt 14,13). Na medytacji, kapłan w głębi serca, odpowiada sobie, kim jest i jakim chce być. Rozważanie modlitewne kapłana jest wyrazem przedstawiania Bogu spraw powierzonej troski o wspólnotę Kościoła. Ta forma modlitwy wymaga od kapłana ascezy, a więc zarówno nieprzywiązywania się zbytniego do własnych upodobań, jak i stwarzania takich warunków, by inni mogli rozwijać się w sposób wolny od wszelkiej zazdrości, zawiści, czy rywalizacji⁵.

W medytacji kapłan słucha Słowa Bożego. Czyni to w pokorze i pełnej miłości. „W świetle i mocy Słowa Bożego można bowiem odkryć, zrozumieć i pokochać własne powołanie, pójść za nim i wypełnić swoją misję” (PDV 47). Z rozważania bierze początek słowo i czyn kapłana, który odpowiada Bogu. „Zażyłość ze Słowem Bożym ułatwia proces wewnętrzznego nawracania się, nie tylko w tym sensie, że pozwala oderwać się od zła, by przylgnąć do dobra, lecz również w tym, że wzbudza w sercu myśli Boże, tak, iż wiara, jako odpowiedź na Słowo, staje się nowym kryterium osądu i oceny ludzi i rzeczy, wydarzeń problemów” (PDV 47). Współpraca kapłana ze Słowem Bożym opiera się na przyjętym sakramencie Świeceń i wyraża kierunek duszpasterskiego działania oraz odpowiedzialnych wyborów.

Kapłan, gdy podchodzi do Słowa Bożego zgodnie z jego prawdziwą naturą, spotyka się ze swoim Panem do niego przemawiającym. To Słowo jest dla prezbitera „Drogą i Życiem” (J 15,14-15) i zaprasza do wspólnoty z sobą (PDV 47). Wpływa to na jego charakter pastoralny, stałą dyspozycyjność, zapotrzebowanie wiernych.

Zażyłość ze Słowem Bożym staje się nieodzownym warunkiem właściwego rozwoju duchowości kapłańskiej. Pierwszym i podstawowym źródłem formacji duchowej prezbitera jest modlitwa myślna. Ona stanowi naczelną wartość i nakaz przy formacji duchowej. Prowadzi też do coraz głębszego poznania i doświadczenia autentycznego sensu duszpasterzowania (PDV 47). Winna być zawsze sensowna, czasem selektywna oraz weryfikująca. W ten sposób prezbiter całkowicie wypełnia głód Ewangelii, wiary, nadziei i miłości Boga⁶.

⁵ J. Szkodoń, *Rola kierownika duchowego w formacji kapłańskiej w świetle Adhortacji Apostolskiej Pastores dabo vobis*, w: J Chmiel (red.), *W kręgu kierownictwa duchowego*, T. 2, Kraków 1994, s. 5.

⁶ S. Cichy, *Życie duchowe kapłana zgodne z jego naturą i misją według Adhortacji Apostolskiej Jana Pawła II*, w: S. Flis i In. (red.), dz. cyt., s. 34.

Kapłan, jako duszpasterz i katecheta, jest nauczycielem modlitwy. Ale tylko wówczas, kiedy poddaje się ciągłej formacji w szkole Jezusa, może kształtować innych w duchu Kościoła. Poprzez rozważanie staje się „człowiekiem Bożym”, a więc tym, który należy do Chrystusa. Cała wartość jego życia zależy od tego, czy potrafi oddać się całkowicie Chrystusowi i Słowu Objawionemu (PDV 47). Nastawienie pozytywne ubogaca go w dar łaski Bożej udzielonej przez Ojca niektórym ludziom (Mt 19,11).

Rozważania modlitewne kapłana mają być umotywowane. Zastanawia się Papież nad tym, czy to jest potrzebne? Dochodzi do przekonania, że należy o tym mówić, by prawdę zaczerpniętą z medytacji coraz gruntowniej wypełnić życiem.

Jest to właściwy sposób bycia kapłana i mieści się on w swojej strukturze bytu prezbitera. Bez motywacji, nie do pomyślenia jest rozważenie Słowa Bożego. Taka modlitwa ma być „w sercu kapłańskiej egzystencji” (PDV 47). Wspomagana jest też dziewictwem celibatem, a więc niepodzielnym sercem, poświęconym samemu tylko Bogu (1Kor 7,32-34).

W czasie rozważań prezbiter ożywia swoją świadomość kapłańską, a także ukierunkowuje we właściwy sposób działanie duszpasterskie. Uczy się permanentnie wcielać w życie samo kapłaństwo, urzeczywistniać jego autentyczny dynamizm ewangeliczny oraz potwierdzać przeżywaną tożsamość. Każdego dnia powinien on wchodzić w ducha Chrystusa, by potem przepowiadać, nie siebie, lecz Jezusa (PDV 71). Ta doskonała powściągliwość, zachowana ze względu na Królestwo Boże, zawsze cieszy się szacunkiem Kościoła. Jest to bodziec miłości i szczególnego źródła duchowej mocy w kapłańskiej pracy (KK 42).

Rozważania modlitewne nie mogą być realizowane bez Chrystusa lub poza Nim. Kapłan jest sługą Jezusa, a ponadto „szafarzem Bożych tajemnic” (por. 1Kor 4,1). Z powyższego powodu medytacja nad Słowem Bożym jest właściwym sposobem życia przeciętnego kapłana. Daje on w niej wyraz swej wiary. Słowo Chrystusa: „Czuwajcie i módlcie się, abyście nie ulegli pokusie” (Mt 26,41) dają konkretny i skuteczny sposób uczestniczenia w tajemnicach Bożych. W ten sposób przeżywa on autentyczną służbę na rzecz jedności oddania się Kościołowi. Jest to wyraz komunii z Jezusem i świętymi oraz nadzieja na eschatologiczne zaślubiny z całym niebem⁷. Kapłaństwo nie rozwija się i nie przynosi owoców bez rozważań modlitewnych. „Beze Mnie – mówi Jezus – nic nie możecie uczynić” (J 15,5). Są one warunkiem skuteczności posługi kapłańskiej. Przynoszenie owoców w charakterze zbawienia jest zadaniem powołania kapłańskiego. Dodał Jezus „Abyście szli i owoc przynosili, i aby owoc wasz trwał” (J 15,16). Medytacja Słowa Bożego uwarściwia kapłana na potrzeby powierzonych owczarni. Ona jest też szkołą dla ludzkich sił kapłana. W tym świetle łatwiej można zrozumieć i docenić potrzebę medytacji, którą niestrudzenie akcentuje Kościół, pomimo wszystkich trudności i sprzeciwów, jakie napotyka kapłan.

Przeświadczenie o konieczności rozważania Słowa Bożego ma być tak silne, by wynikało ono z potrzeby serca, nigdy zaś z przymusu, czy uciążliwego obowiązku. U podstaw gorliwości kapłańskiej, wpływającej na kształtowanie ducha, stoi niewątpliwie modlitwa myślna. Ona nadaje kapłanowi wiele radości duchowych tak bardzo po-

⁷ J. Dec, *Formacja kapłańska wobec wyzwań schyłku drugiego tysiąclecia, a współczesne duszpasterstwo powołan*, w: S.Flis i In.(red.), dz. cyt., s. 43.

trzebnych w posługiwaniu duszpasterskim. Musi on być przekonany, że został wezwany przez Boga i otrzymał od Niego dar kapłaństwa związany z całkowitą czystością i dożywotnim celibatem.

II. Posługiwanie duszpasterskie

Kapłan pod wpływem pracy duszpasterskiej kształtuje własną duchowość. Jeśli troszczy się o dobro wiernych na podobieństwo Chrystusa Dobrego Pasterza, to ubogaca też swoje życie wewnętrzne. Ma on przebywać ze swoją owczarnią i nią się opiekować (por. Ez 34, 11-n). Do takiego zadania każdy kapłan został powołany (PDV 22). Stanowi on niecodzienny dar Boga dla Kościoła i posiada wielką wartość we współczesnych czasach.

Prezbiter ma przed swoimi oczyma obraz Jezusa Chrystusa – Pasterza Kościoła. Posiada więc wzór potrzebnej miłości pasterskiej. Powinien we własnym środowisku znać swoich wiernych (por. J 10,3). Dla nich został przeznaczony kapłan, aby przygotować duchowy odpoczynek, troszcząc się o posiłek nadprzyrodzony i karmić Słowem Bożym. Takie kapłaństwo jest udzielone mężczyznom, którzy otrzymali od Boga dar powołania⁸.

Dzieło najwyższego Pasterza ma być kontynuowane wśród wiernych. Tak czynili Apostołowie i tego oczekuje współczesny Kościół. Kapłani na mocy przyjętych święceń upodobnili się do Chrystusa i dlatego też mają Go naśladować w każdym wydaniu miłości pasterskiej. Jezus każdego umiłował i wydał za nich samego siebie (Ef 5,25-27). Dla nich kapłan w sposób dobrowolny wybrał celibat, który posiada własne bogactwo biblijne, teologiczne i duchowe. Jest to drogocenny dar Boga dla Królestwa, które nie należy do porządku tego świata⁹.

Zgodnie ze swym powołaniem kapłan powinien być żywym obrazem Chrystusa oraz zajmować miejsce nie tylko w Kościele, ale także wobec Niego (PDV 22).

Jest zatem powołany, by w swoim życiu duchowym realizować Ewangelię. Powinien, więc być zdolny do miłowania ludzi nowym sercem i bezinteresownym czynem, a nawet znosić *bóle rodzenia* do chwili „aż Chrystus się ukształtuje” w wierzących (por. Ga 4,19). Jest ważne, aby kapłan rozumiał to w osnowie motywacji teologicznej.

Kapłan poprzez swoje duszpasterzowanie jest sługą zgromadzenia kościelnego. Do niego należy gromadzenie wiernych we wspólnocie parafialnej. On otrzymał sakrament Święceń dla dobra Kościoła lokalnego. Poprzez swoją racę daje Duchowi Bożemu możliwość realizacji kapłaństwa powszechnego. Umożliwia też składanie duchowych ofiar (1P 2,5), przez które Chrystus sam czyni z nich wieczny dar dla Ojca (1P 3,18). Jest to wola Kościoła, który pragnie wszystkich gromadzić wokół ołtarza.

Źródłem formacji duchowej kapłana winna być właściwa znajomość w zakresie metod poprawnego i owocnego duszpasterzowania. Chodzi o głębokie, duchowe i teologiczne rozumienie tajemnicy dokonującego się zbawienia Ludu Bożego poprzez po-

⁸ S. Czerwik, *Formacja kandydatów do kapłaństwa według posynodalnej Adhortacji Papieża Jana Pawła II Pastores dabo vobis*, w: S. Flis i in. (red.), dz. cyt., s. 43.

⁹ J. Chmiel, *Model biblijny formacji do kapłaństwa w Adhortacji Apostolskiej Jana Pawła II Pastores dabo vobis*, w: J. Machniak (red.), dz. cyt., s. 19.

sługę duszpasterza. Papież zachęca kapłanów, by kochali swoich wiernych miłością pasterską i pozostawali wierni Kościołowi (PDV 22). Sprzyja temu celibat, który jest darem z siebie w Chrystusie, dla dobra Kościoła.

Kapłan został ustanowiony dla konkretnego Kościoła lokalnego, by tam w sposób właściwy duszpasterzować i ze swego duchowego bogactwa rozdawać dobra nadprzyrodzone. W gorliwości swojej ma być świadomy, że nie działa sam z siebie, lecz razem z Jezusem Najwyższym Kapłanem. Tak więc wyraża posługę dla Kościoła, zawsze jednak w łączności z Jezusem Najwyższym Kapłanem.

Do istoty posługi duszpasterskiej kapłana należy „bycie dla innych”, gdyż został on ustanowiony dla dobra ludzi „w sprawach dotyczących Boga” (Hbr 5,1). Tu mieści się jego wielkość i godność, ponieważ oddaje siebie całkowicie dla braci. Nie jest to oddanie tylko czysto ludzkie, lecz wspierane na motywach nadprzyrodzonych, które jako transcendentne, są trwałe, tzn. nieprzemijające z takim, czy innym nastrojem człowieka (PDV 23). Właściwe życie duchowe kapłana wymaga, by ubogacano je pozytywnymi aspektami, gdyż opuścił on ojca i matkę, a poszedł za Chrystusem, Dobrym Pasterzem. Pozostał więc we wspólnocie apostołskiej służby Ludowi Bożemu.

Posługa duszpasterska powinna skłaniać kapłana do refleksji – jakim służy wartościom? Dla wszystkich ma być wychowawcą we wierze. Jest to do pewnego stopnia praca społeczna, ale oparta na miłości dusz ludzkich. Należy ten wysiłek kochać jako istotę pracy duszpasterskiej, zgodnie z powołaniem kapłańskim. W ten sposób prezbiter działa w Kościele, ale zawsze jako wysłannik Chrystusa. W swojej posłudze jest wolny i ubogacony darem Bożym, jako bodźcem miłości pasterskiej (DK 16)

Pełniąc posługi duszpasterskie, kapłan staje się moderatorem sumień ludzkich, przewodnikiem dusz i pomocnikiem ich w realizacji Ewangelii. W ten sposób odczytuje on własne powołanie wobec innych. Przez posługę buduje też Kościół swoje siły poświęca wzrostowi duchowego Ciała Chrystusa. Nierzadko dostrzega, że staje się źródłem wielkiej radości, a nawet ofiar. Chcąc podołać wszystkim wymaganiom moralnym, duszpasterskim i duchowym, potrzebna jest pokora i pełna ufności modlitwa. Pozwala ona wypraszać łaskę wierności aż do naturalnej śmierci¹⁰.

Prezbiter poprzez swe duszpasterskie zaangażowanie jest bliski swoim wiernym i ich problemom. Jego osobowość bywa dla innych znakiem i drogowskazem, nawet wśród ludzi innego stylu życia. Jeśli jest on sługą Słowa Bożego, to dlatego, aby ewangelizować i ożywiać wiarę Kościoła. W ten sposób on „zaprasza wiernych do nawrócenia i świętości” (DK 4), staje się on współpracownikiem Ducha Świętego, nauczycielem modlitwy i ofiary z życia. Modli się w sakramentalnym zaangażowaniu Kościoła, pośród trudności umacnia nadzieję, zachęca do przebaczenia, dodaje ufności i odwagi do podejmowania drogi od nowa.

Duszpasterz jest często kapłanem entuzjazmu i radości. Wyraża wdzięczność za to, że został powołany do tego, by być zacznym ewangelicznym i świadczyć obecność Boga oraz przekazywać wartości duchowe. Dąży do realizowania w sobie takiego ideału osobowości, w którym „Chrystus byłby zawsze nowy, młody i poprzez który odmładzałby Kościół” (PDV 48). Potrzebna jest do tego kontemplacja i przeżywanie ta-

¹⁰ J. Krucina, *Formacja stała księży według adhortacji Pastores dabo vobis*, w: *Wrocławskie Wiadomości Kościelne* 1-2 (1994), s. 99.

jemnicy Boga. Jest On jedynym i najwyższym Dobrem, a także prawdziwym i ostatecznym Bogactwem.

Kapłan działający w duszpasterstwie ma być bogaty w mądrość i łaskę, aby nikt nie był rozczarowany, lecz znajdował światło dla siebie i ciepło serca. Życie kapłańskie przebiega w atmosferze szczerości i pogody ducha. Taki styl pracy i życia zachęca młodych mężczyzn do kapłaństwa. Duszpasterstwo w tym duchu towarzyszy konkretnym osobom w ich dążeniu do wyboru oraz realizowania określonych ideałów życiowych (PDV 61). Jest to zrozumiałe i możliwe do praktykowania. Z pewnością nie oznacza pogardy innych form życia uznawanych przez laikat, ani odrzucenia dóbr doczesnych.

Kapłan – duszpasterz dość łatwo przekonuje się, że jest potrzebny, ponieważ całe kręgi społeczne ulegają laicyzacji i tracą sens życia. Sytuacja trudna umacnia kapłanów w przekonaniu o konieczności gorliwego spełniania swojej powinności w Kościele, gdyż świeccy nigdy nie zastąpią ich w całej pełni, nawet gdyby posiadali specjalne charyzmaty. Pozostają oni wdzięczni za każdą usługę kapłańską. Do księży odnoszą się z serdecznością, chociaż nie wszyscy.

Świat, im bardziej jest zdechrystianizowany, tym mocniej potrzebuje kapłanów, którzy mogą całkowicie oddawać się świadczeniu tajemnicy Chrystusowej (PDV 61).

Praca duszpasterska na ogół posiada dalekosiężne horyzonty, które mogą pobudzać laikat do odważnego wyznawania wiary. Serdeczna radość kapłanów sprzyja ich wewnętrznej wolności. Jest to zgodne z wolą Boga i Jego zamysłem.

Jedną z cech odróżniających usługę duszpasterską kapłana od działalności świeckiej jest jej charakter eschatologiczny. Kapłan pozostaje dla wiernych świadkiem nadziei nadprzyrodzonej. Dlatego musi on dawać jasne i jednoznaczne świadectwo o życiu i zmartwychwstaniu ciał oraz wiecznym zbawieniu dusz ludzkich. Na mocy sakramentalnego upodobnienia do Chrystusa wyróżnia się charakterem pastoralnym (DK 17).

Wizja eschatologiczna jest motywem gorliwości duszpasterskiej kapłana. Czasem budzi ona niepokój apostołski z powodu braku religijnego wymiaru w codziennym życiu wiernych. Posługa kapłańska przyczynia się do sprowadzenia owiec zabłąkanych, aby usłyszały głos Chrystusa. W kapłanach ludzie pragną ludzie widzieć świadków godnych wiary i miłości Boga (PDV 62). Oni za przykładem Jezusa uważają biednych i słabych ludzi za potrzebujących specjalnej troski. Tacy oczekują świadectwa życia prostego surowego wyzbytego rzeczy zbytecznych.

Prezbiter w swej pracy ma wyróżniać się wielką odpowiedzialnością za Kościół. W rękach duszpasterza złożony jest depozyt wspólnoty parafialnej i dialog z wiernymi. Kościół potrzebuje kapłanów, zwłaszcza świętych. Wierni mają mieć do nich przystęp, co najmniej tak łatwy, jak ewangeliczny młodzieniec do Jezusa (Mt 19,16-22). Kapłan pracując w parafii ma być tym, do kogo można zwracać się z zaufaniem i oczekiwać prawdziwej odpowiedzi. On pracuje w winnicy Bożej i dlatego godny jest zapłaty (por. Łk 10,7). Posiadany dobrem ma dzielić się, chociaż sam z Ewangelii żyje (por. 1Kor 9,14).

Wierni winni czuć w kapłanie pracującym na niwie duszpasterskiej otwartość, życzliwość, gotowość wychodzenia naprzeciw spraw, jakie ich nurtują. Nie chodzi tu jedynie o łatwość nawiązywania kontaktów, ale o dialog zbawienia. Kapłan jest powiernikiem spraw o charakterze pytań z zakresu życia duchowego i sumienia (PDV 63). Nie

powinien on być uzależniony od korzyści i zysków, które można czerpać z Ewangelii i Kościoła. Jedynie duchowe ubóstwo jest gwarancją niezależności wewnętrznej i gotowości udania się tam, gdzie jego praca może być bardziej pożyteczna.

Niezwykle ważnym warunkiem owocności posługi duszpasterskiej kapłana jest jego miłość do wiernych w każdym wieku życia, wykształcenia i stanu zdrowia. On powinien posiadać w sobie „spojrzenie z miłością” Wierni potrzebują gorliwych duszpasterzy, o ojcowskim oddaniu się ich sprawom. Konieczna jest zatem, najwyższa powaga w głoszeniu wiary i poczuciu odpowiedzialności za to, co robi. Tak więc posługa duszpasterska kapłana jest wzniosła i nieodzowna (PDV 70). Tym większe daje ona efekty, im prezbiter ściślej działa we wspólnotowości kapłańskiej. Jest to nieodzownym warunkiem przesłanką uległości wobec Ducha, który sprawia, że może pójść bez zastrzeżeń i więzów, by spełniać wolę Mistrza (por. Łk 9,57-62).

III. Wspólnotowość prezbiterium

Duchowość kapłańska wypływa z określonych źródeł. Zalicza się do nich medytację, posługi duszpasterskie i wspólnotowość prezbiterium. W pierwszych wiekach życia Kościoła komunია domu zarezerwowana była dla zakonników. Natomiast kapłan diecezjalny kojarzył się zwykle z samotnikiem. Takie myślenie przetrwało także do współczesnych czasów i tak to pojmuje wielu wiernych i zgromadzeń zakonnych.

Tymczasem Jan Paweł II w swej Adhortacji podaje inną naukę. Uważa, że kapłaństwo sakramentalne ma charakter wspólnotowy (PDV 17). Wynika to z woli Chrystusa, która została wyrażona w Wieczniku (Mt 26, 26-29), a potwierdzona działaniem Ducha Świętego w dniu Jego zesłania (Dz 2,1-n). Kapłan ma być włączony w życie wspólnoty i za nią odpowiadać. Tu daje świadectwo całkowitej przejrzystości własnych poczynań, zamiarów i planów.

Papież uważa, że wspólnotowy charakter kapłaństwa wynika z natury i misji Kościoła. Kapłan jest zjednoczony z Chrystusem i włączony do wspólnoty prezbiterium. Dzięki hierarchicznej jedności z biskupem, życie kapłana „ma radykalną formę wspólnotową i może być wypełnione tylko jako wspólne dzieło” (PDV 17). Odpowiada też przed Bogiem i braćmi za wszystkie formy duszpasterzowania.

Jedność kapłana z biskupem ordynariuszem, prezbiterium diecezjalnym oraz parafianami jest także przedstawiona w nauce Ojców Soboru Watykańskiego II (DK 7-9). Oni też określają konkretne formy kapłańskiego stylu życia. Każdy kapłan uczestniczy, choć nie jednakowo, w jednym prezbiterium (por. Dz 2,42).

Na mocy sakramentu święceń kapłan jest złączony z innymi członkami prezbiterium więzami apostołskiej miłości, posługi i braterstwa (PDV 17). Fakt ten zobowiązuje do odpowiedzialnej współpracy w podejmowaniu misji głoszenia Ewangelii. Domaga się on również wspólnoty życia oraz solidnej pomocy obejmującej potrzeby materialne i duchowe. W tym wszystkim jest on wolny duchowo, może chronić słabych, stanąć u boku biednych i okazać solidarność z potrzebującymi¹¹

Wszyscy prezbiterzy uczestniczą w jednym kapłaństwie Chrystusa i posiadają od-

¹¹ S. Nowak, *Adhortacji Pastores dabo vobis jako drogowskaz dla przygotowujących się do kapłaństwa i będących już w kapłaństwie*, w: J. Machniak (red.), dz.cyt., s. 5.

powiednie charyzmaty, aby pomagali Ludowi Bożemu na drodze do świętości. Wspólne działanie w Kościele przynosi lepsze efekty i przyspiesza dojrzewanie wiary. Nowa ewangelizacja świata nie może być podejmowana pojedynczo przez kapłanów, ale domaga się nowego stylu życia duszpasterskiego, jedności z Papieżem, Biskupami i całym Prezbiterium (PDV 18). Nie wyklucza to nikogo z głoszenia Dobrej Nowiny i nie pozbawia daru zbawienia. Owszem, każde pochylać się nad braćmi niżej postawionymi w hierarchii.

Kapłani bez względu na charakter pracy i zajmowane stanowisko w Kościele wyróżniają się, w porównaniu do laikatu, wspólną duchowością. W pierwszym spojrzeniu narzuca ona skojarzenie z jednością wśród najbliższych współpracujących ze sobą kapłanów. Jednakże wypowiedzi Jana Pawła II ukazują zatroskanie o jedność szerszej pojętą. Chodzi o jedność – wspólnotowość Biskupów z Papieżem, duchowieństwa diecezjalnego z zakonnym, a tych ze swoim Biskupem lokalnym. Jest to potrzebne w każdym wieku życia i przy wszelkiej pracy, zwłaszcza duszpasterskiej i katechetycznej.

Wspólnotowość kapłanów wyraża się w myśleniu kościelnym, postawach posłuszeństwa, uległej dyscyplinie, jedności wiary i miłości całego prezbiterium. Kapłan, który troszczy się o rozwój swej duchowości, akceptuje porządek hierarchiczny w kościele partykularnym i powszechnym. Wszystkich uznaje za braterstwo ożywione przez Ducha jedności (PDV 17). W takiej wspólnotowości musi być realizowana cnota posłuszeństwa i pokory, gdyż bez nich nie ma prawdziwej miłości wzajemnej. Jest to jednocześnie warunek prawdziwego efektu posługi kapłańskiej. Kapłan w prawdziwej wspólnotocie jest konkretnym znakiem odciążenia się od presji współczesnego świata, który pokłada swoją całą nadzieję jedynie w pieniądzu i w zabezpieczeniu materialnym.

Duchowość kapłańska jest ożywiona wspólną modlitwą. Ona jednoczy kapłanów i łączy z Bogiem. Jest więc ożywiona Duchem Bożym i ma charakter nadprzyrodzony. Obok liturgicznej modlitwy kapłanów, znaczną rolę w ożywieniu wspólnotowości odgrywa Eucharystia sprawowana w koncelebrze. Jest to widzialna rzeczywistość sakramentalna jedności kapłanów. Jezus, który na krzyżu objawił doskonałość swej miłości pasterskiej, stał się wzorem i źródłem cnót posłuszeństwa, tak bardzo przydatną we wspólnotowym życiu kapłanów.

Wspólnotowość kapłańska wypływa niewątpliwie z szacunku do Prawdy Objawionej i Magisterium Kościoła oraz motywacji ewangelicznej, by trwać w jedności z Chrystusem. Ta wspólnotowość ma być u każdego kapłana jako wartość osobista, konkretna i odpowiedzialna, a więc zgodna z modlitwą Jezusa do Ojca: *aby byli jedno* (J 17,21-n). Kapłan jest wezwany, by przez praktykę podstawowych cnót wyrażał również swoją pasterską miłość do współbraci.

Taka postawa kapłanów przynosi efekty jeśli jest dojrzała, a nie abstrakcyjna. Ma być na tyle silna, by mogła przeciwstawiać się pokusom indywidualistycznym, przyjmującym postawę ciągłej krytyki, czy polemiki z rozporządzeniami. Chodzi tu o otwartość i dyspozycyjność na zarządzenia płynące z centrum Kościoła. Kapłan ma mieć te same dążenia, co Jezus, by odnaleźć w miłości posłusznej i czystej główną drogę do zjednoczenia z Bogiem i bliskości z braćmi (por. Flp 2,5).

Wspólnotowość kapłańska na ogół przynosi nową wiosnę wiary i miłości. Ma ona szerokie pole wypowiedzania się – w działalności duszpasterskiej, sprawowaniu Eucharystii, rozwiązywaniu problemów ekonomicznych, zwłaszcza w odniesieniu do kapła-

nów samotnych w podeszłym wieku. Chodzi tu o świadczenie wzajemne w zakresie pomocy. Powiedział Jezus: *Po tym wszyscy poznają, żeście moimi uczniami, jeśli będziecie się wzajemnie miłowali* (J 13,35). Życie kapłanów znamionuje zasadniczy i niezbywalny wymiar kościelny. Jest ono udziałem w świętości samego Kościoła.

Jan Paweł II zaznacza, że wspólnotowość kapłańska i wypływająca z niej specyficzna duchowość, jest oczekiwana przez Chrystusa, gdyż pozostaje miarodajnym znakiem płynącym z życia Kościoła (PVD 18). Jest to znak autentyczności ewangelicznej i zaproszenie ludzi do wiary. Jezus pozostaje więc fundamentem wspólnotowości kapłanów. Z powyższego powodu może ona posiadać znamiona świętości, bo taki jest Kościół Chrystusowy. To go wyraża, a jednocześnie wzbogaca.

Konieczność tej jedności jest nieodzownym warunkiem skuteczności wszystkiego, co czyni kapłan. Wspólnotowość prezbitera zależy całkowicie od jego jedności z Jezusem i Kościołem. Papież bardzo mocno podkreśla konieczność wspólnotowości duchowej kapłanów. Ma to swoje znaczenie dla skutecznej ewangelizacji wiernych. Wyśiłek w tym kierunku jest o tyle konieczny, że duchowieństwo żyje w świecie pluralistycznym, przez co narażone jest na rozbitcie.

Papież bardzo szeroko prezentuje kapłaństwo w swojej Adhortacji. Czyni to ze świadomością, że podstawowe myśli dotrą do licznej rzeszy kapłanów różnych narodowości. Jasno dostrzega naturę kapłaństwa i prezentuje jego elementy. Widzi też potrzebę formacji młodego pokolenia, które odczuwa powołanie do kapłaństwa. Ważna jest tu duchowość, ale też nie może być obojętna troska o rozwój intelektualny. Ten wymiar prezbiterium zyskuje szczególny charakter, cel i sens wspólnotowości.

W powyższej perspektywie można ocenić duchową wartość poszczególnego kapłana przynależącego do Kościoła lokalnego. Nie jest to umotywowane jedynie racjami organizacyjnymi i dyscyplinarnymi. Przeciwnie, więz z biskupem w jednym kapłaństwie uczestniczenie w trosce Kościoła, sprawia, że wspólnotowość prezbiterium jest istotnym elementem poprawnego duszpasterzowania wśród Ludu Bożego. Posiada również podstawowe kryteria charakteryzujące również określoną formację intelektualną kapłanów.